

Bekha Khurchuli (Gruzie)

Narozen v roce 1974. První novely mu vyšly v populárním listu *Mamuli* v roce 1991 a od té doby se pravidelně objevují v celé řadě literárních časopisů. Mezi lety 1999 a 2004 pracoval jako válečný zpravodaj pro noviny *Dilis Gazeti* a procestoval u toho celou Gruzii i kavkazské zóny válečného konfliktu (včetně Abcházie, Severní a Jižní Osetie, Ingušska, Ázerbájdžánu a Pankiské soutěsky). V roce 2006 obhájil na Institutu gruzínské literatury disertační práci. První kniha, nazvaná *Konec věty... Ztracení lidé ze ztracených míst*, mu vyšla v roce 2004 u nakladatelství Kavkazský dům, povídková sbírka *Dům někde jinde* byla v roce 2015 nominována na literární cenu Saba v kategorii próza roku. Povídky „Adamo“, „Prázdný popelník“, „Krátká letní noc“ a „Deset tisíc slov“ byly zařazeny do antologie *Devětatřicet vybraných povídek* vydané nakladatelstvím Palitra L. Ve své práci se autor dotýká tragických a citlivých témat, například války, konfliktů a problematických situací na pomezí místních a světových událostí.

ukázku přeložila Stanislava Špačková

Adžarec

Ve 20. letech 20. století, za první Gruzínské demokratické republiky, se Chevsurové a Pšavové odebrali do Argunské soutěsky, aby uzavřeli mír s Čečenci.

Během vyjednávání, které probíhalo v Džagersku na louce nedaleko vesnice Čaneti, uviděl jeden z Čečenců v rukách Gigia Sulchanauriho karabinu svého bratrance, kterého zabili Chevsurové. Čečenec poznal zbraň svého zabitého příbuzného a rozzuřil se. Strhla se přestřelka – ozval se rachot revolverů a zvonivé údery kinžálů. Z našich lidí bylo osmdesát krvavě zraněno. Ztráty byly i na straně protivníka. Čečenců však bylo víc. Na louce se shromáždila celá vesnice a Čečenci byli navíc na domácí půdě. Nejspíš by všechny naše pobili, kdyby nezasáhl čečenský mulláh a řežbu nezastavil.

Vysokánský, vyhublý zlostný stařec, který měl plnovous obarvený hennou na rudě a vypadal jako vlk, jenž se zrovna probudil ze zimního spánku, rozhodil nad hlavu hrst prachu cesty a křiknul: „Všechny hříchy této země ať padnou na hlavu toho, kdo ještě prolíje kapku krve!“ Všichni ztuhli.

Až příliš mnoho hříchu nosila tahle země. Allauddinovi buvoli, kteří se pomalu vlekli z Cinubani, minuli úpatí hory Chalacani, přeplavili se přes Alazani a vydali se směrem ke vsi Duisi.

Větřík, který vál od Pankiských hor a Bacarské soutěsky, se mísil s mělkým dechem řeky Alazani. V tomto místě nebývají kruté mrazy. Soutěska je uzavřená a chráněná horami.

Slunce se pomalu klonilo k západu a barvilo do ruda hory, tvořící hranici s Čečnou, a oblaka, která se zachytávala za jejich vrcholky. Vesnice, schoulená na břehu Alazani, nevidaně zářila jako rudý plamen.

Kistinští chlapci se rozdělili na dva tábory a zpoza proutěných plotů po sobě házeli kamínky. My dospělí jsme dřepěli opodál u branky a besedovali jsme.

Zrzavý Musa vyprávěl historku o tom, jak na sklonku prosince v roce 1994 zničili ruský

tankový sbor uprostřed Grozného. Rusové prakticky bez příprav vtrhli se svými tanky do města, kde na ně čekala mistrovsky připravená past a podobné „veselí“.

Musa čmáral do duisského prachu mapu Grozného a gruzínsky do detailů popisoval, jak ruským tankům, které se tam na nevelkém prostranství shromáždily, vyprášili neočekávaně kožich pomocí granátometů RPG, těžkých kulometů a zápalných lahví. Popisoval budovy, z jejichž sklepů a střech Rusy napadali a drtili. Historka je to stará už sedm let, ale Kistinci i teď pozorně sledovali proutek v Musově ruce, jako by jím plánoval dnešní vojenskou operaci.

[...]

Někdy v té době vzniklo hnutí vahábitů, které se nejdřív objevilo v pohraničních oblastech Dagestánu – v Botlichské a Ancuchské oblasti. Vzniku hnutí aktivně napomáhala ruská rozvědka GRU, arabské a turecké tajné služby, Berezovskij, peníze a ropa. Všechny tajné služby sousedních zemí měly své úkoly; všechny, kromě gruzínských bezpečnostních služeb. V Gruzii se napětí zvýšilo poté, co pluk Ruslana Gelajeva pronikl přes Archotskou dolinu do Pankisi. Mezi Kistinci a Čečenci bylo cítit jakési nepochopení. Čečenci měli pocit, že se Kistinci „pogruzínštili“, a začali jim říkat „Gurdžijové“, tedy Gruzínci. A skutečně, pankišští Kistinci, tedy Čečenci, se celých 150 let učili v gruzínských školách, nosili gruzínská příjmení, perfektně ovládali gruzínský jazyk a vyrůstali v gruzínském prostředí. Několik chlapců z Džokolo bojovalo v Abcházii. A teď, když se objevili arabští a turečtí emisaři, se místní mládež ocitla pod vlivem vahábitů. Objevilo se mnoho straníků vahábismu, které nemělo zrovna v lásce starší pokolení, vychované dle kavkazských tradic. Starým se dvakrát nezamlouvalo ani to, že se po jejich vesnicích neustále potulovali Turci a Arabové. Kromě toho sám Gelajev byl svého času rozhádaný snad se všemi stranami. Zvláště poté, co se měsíc bránil Rusům v Bamutu a Komsomolsku. Celou tu dobu bezúspěšně žádal o pomoc u ostatních polních velitelů. Nepomohl nikdo. Proč, to netuším. Když vyprchala veškerá naděje na posily, prolomil Gelajev se svým plukem za jedné krásné

temné noci obklíčení a s ohromnými ztrátami se stáhl do soutěsky Džariach, ze které prošel po proudu řeky Assa do Gruzie. Říká se, že je Rusové nechali projít schválně. Ale kdo ví... Jedno je však jisté – Gelajev zůstal po této události v Gruzii asi půl roku, účastnil se významného Abchazského vpádu, bojovat do Čečny se však už nevrátil. Pro čečenskou partizánskou válku byla pasivita jeho patnácti set bojovníků velkou ztrátou, což později vyústilo v konflikt s Aslanem Maschadovem. Maschadov mu dokonce odebral titul emíra a brigádního generála. Když se však Gelajev přeci jen vrátil a nedlouho před svou smrtí svedl u ingušské vesnice Galaški boj proti Rusům, Maschadov mu nakonec jeho vojenské tituly vrátil. Nemělo to však už žádný význam, protože mezi polními veliteli (včetně Gelajeva a Arbi Barajeva) už panovalo nepřátelství na život a na smrt. Bylo jasné, že Čečenci další válku nevyhrají. Zázraky se dějí jen jednou. Podruhé už by to neustáli.

V Gelajevově brigádě byl jeden Gruzín, který se jmenoval Adžarec. Byli jsme na cestě k němu. K příbuzným Eely, kteří šli napřed, se připojilo ještě několik lidí. Čekali na nás na křižovatce. Byl začátek března a zpod kabátů jim vykukovaly hlavně zbraní. Eela, který byl nejstarší a napadal na nohu, šel jako první. My ostatní za ním. Každých 10–20 metrů jsme potkávali ozbrojené skupiny, vždy kolem patnácti lidí. Mezi vysokými vyhublými Čečenci s fezy na hlavách a s podezřívavě přimhouřenýma očima byli dobře vidět podsadití vykrmení snědí Arabové s kulatýma černýma očima. Neodlišovali se jen vzhledem: nakolik napjatý a zkoncentrovaný měli pohled Čečenci, natolik klidné a téměř blažené měli pohledy Arabové. Popisoval to už Chattab: „Arabové jsou schopni bojovat jen tehdy, když mají *imám*, tedy víru. Čečencům je *imám* v boji k ničemu.“ Nervózní byl i Eela a jeho lidé, ale všichni se snažili nedávat to najevo. Blízcí lidé, přátelé a příbuzní se navzájem zdravili dotykem ramene o rameno. Bylo to něco na způsob toho, jak se my, Gruzínci, líbáme na pozdrav. Arabové udiveně a nechápavě upírali zraky na kříž a stříbrný obraz svatého Jiří, které mi visely na hrudi. Eela se u každé skupiny na 5–10 minut zastavil a během rozmluvy s bojovníky několikrát na vysvětlenou kývnul mým směrem se slovy – voš!, to znamená – bratr. Pokud některý z Kistinců zrovna stál před svým domem, vždy nás pozval dál, ale Eela krátce a rozhodně odmítal se slovy *aacha dokch barkl* – tedy, *ne, děkujeme uctivě* – a pokračoval dál.

O Adžarecovi se v soutěsce povídalo kde co a většinou to byly historky dost drsné. Jak se zdálo, pořád to byl tentýž tvrdý člověk. Když přijel do Pankisi, pořídil si nádherného koně, a vždy má při sobě dlouhý dagestánský kinžál, který v čečenské válce nikdy neodložil, a nikdy ho neodkládá ani teď, v Pankisi. Říká se, že je s tím svým kinžálem v boji nebezpečnější, než kdyby měl automat. Ve svém příbytku nemá vůbec žádné vybavení, dokonce ani zrcadlo. Přivedl si do domu Kistinku nevídané krásy, kterou drží pod zámkem. Rodiče té dívky se pěkně dopálili, že jim pobláznil děvče. Neměl doma dokonce ani postel, spí na kobercích. K takovému chování ho vedla jeho islámská víra a přísné dodržování práva šaría, ale Kistinci a dokonce i Čečenci o něm mluvili se směsicí humoru a údivu. Zároveň však z něho měli trochu strach a vyhýbali se mu. Jedno je však jasné, odcizovali se mu víc a víc. Odcizení prohlubovalo i to, že Adžarec měl v soutěsce následovníky. Bylo jich kolem 20–25, byli to jeho oddaní žáci, kterým se i nich říká muridové. Učili se u něho věrouce, islámu, studovali Korán a právo šaría. Učil je nezištnému boji a smrti ve jménu Alláha. Muridové mu s pokorou a uctivou pozorností naslouchali a byli připraveni za něj v případě potřeby i položit život.

Když jsme se přiblížili k Adžarecovi příbytku, byla už skoro tma. Branku nám otevřel osmnácti až dvacetiletý chlapec s orlím nosem. Měl dětskou tvář, která nás pozorovala s dětskou nedůvěřivostí a přísností. Eela mu něco řekl kistinsky. Chlapec zlehka sklonil hlavu na znamení úcty ke staršímu, pozval nás do dvora a zavřel za námi branku. Zrzavý Musa a jeden z bratranců zůstali stát u vrat.

Eela, já a tři další příbuzní Eely jsme vešli do dvora. Tmu jen zlehka osvětlovala petrolejka, která stála vevnitř v domě na parapetu. Světla však bylo dost na to, aby se dalo rozeznat, že ve dvoře stojí deset až patnáct lidí. Najednou odněkud vyskočil jakýsi tvor a jako ohromný bílý pták začal kroužit po dvoře.

„Všichni pozor! Tohle zvíře umí kopnout tak, že se jste to ještě neviděli.“ Zaznělo čísi upozornění v gruzínštině.

Uprostřed dvora stál vysoký, silný Gruzín, který se na první pohled silně odlišoval od kostnatých vyčouhlých Kistinců. U pasu mu visel dlouhý kinžál a hlavu měl omotanou na adžarský způsob. V rukách držel konec lana, na jehož druhém konci zářil do tmavé noci přenádherný bílý plnokrevník s urozeně zaklenutou šíjí. Kůň běhal v kruhu, my jsme stáli opodál, dívali jsme se na něj a čekali jsme.

Eela těžce vzdechnul a já jsem pochopil, že jsem ho zapletl do pěkné šlamastyky. Za nějakou dobu Adžarec předal lano jednomu z Kistinců a vykročil naším směrem. Zblízka vypadal ještě mohutnější, než se doposud zdálo – byl to vysokánský, obrovský člověk, na první pohled pevný a silný jako dravec. S Eelou a ostatními členy jeho rodu se pozdravil po muslimsky – každému zvlášť řekl

Salam alejkum a s každým se dotkl ramenem. Bylo to spíš znamením úcty k hostům než výrazem náklonnosti.

„Bud' zdrav,“ otočil se ke mně a stiskl mi ruku. Byl o něco vyšší než já a čtyřikrát širší. V přímém boji s takovým člověkem jsou šance naprosto nulové, tím spíš, jestli se opravdu umí tak ohánět kinžálem, jak se o něm říká. Na takové se musí střílet ze zálohy.

„Bud' zdrav,“ odpověděl jsem já a v tu chvíli se mi před očima zjevil obraz, jak zavravorá, když ho zasáhne střela, a jak se začne pomalu sunout k zemi jako slon, jak bude umírat a jak se na zemi rozprostře taková hora masa. „Prý jsi mě chtěl vidět. Máš ke mně něco? Neměl jsem čas na diskuse. A tys teď přišel sám. Tak poslouchej, co ti teď povím: jestli tě někdo poslal, jestli máš zbraň nebo mikrofon, tak s pravdou ven a inšalláh! Ve svém domě ti nezkřívím vlas na

hlavě...”

Vyschlo mi v ústech. Nikdo mě neposlal, jakýpak mikrofon, zbraň taky nemám, ale přesto... *Ve svém domě ti nezkrívím vlas na hlavě* znamenalo, že jen vystrčím nos z vrat, vytřepe ze mě duši. Jeho Kistinci, tedy kromě toho, kterému Adžarec předal koně, se ke mně začali pomalu přibližovat a semkli se kolem mě do jakéhosi polokruhu. Ten, který plnokrevníka vedl do stáje, se na nás taky zahleděl. Neměl jsem odvahu se ani ohlédnout. Věděl jsem, že Eela a jeho rodni tam stojí. A budou tam stát až do konce.

„Poslyš,“ pronesl jsem co neklidněji a se snahou co nejvíce kontrolovat svůj hlas, aby mě nezradil. Hlas byl teď mojí hlavní zbraní. „Poslyš, nikdo mě neposlal, žádný mikrofon nemám. Chtěl jsem se s tebou zkrátka sejít, tak jsem tady. Nejsem tady poprvé, lidé mě znají. Předpokládám, že ses už taky stihl u místních informovat. Jestli chceš, porozprávíme si, jestli ne, odejdu, kudy jsem přišel...”

Odejdu, kudy jsem přišel, to teď bylo jediné, co mě zajímalo. Už mě nezajímá žádný Adžarec, Lečchumen nebo Imeretinec. Za plotem bylo slyšet cvaknutí automatu, pak ještě jednou. Otočil jsem se – zrzavý Musa a ten druhý teď drželi zbraně v pohotovosti nad plotem, museli si nejspíš stoupnout na lavici, která stála za plotem.

„Dobře, věřím ti. Ale teď je čas na modlitbu. Po ní si můžeme promluvit,“ řekl Adžarec aniž by se jen po očku podíval, co se děje u plotu. Všichni se začali shromažďovat u dveří do domu a jali se zouvat. Adžarec vešel jako poslední, ale najednou zase vyšel ven. „Jestli se chceš podívat, jak se modlíme, tak vejdi. Musíš se ale zout,“ řekl a vešel do domu. *Oťukává si mě*, pomyslel jsem si a nečekaně sám pro sebe jsem se přihrnul ke dveřím, jako by mě tam hnala neviditelná síla. *Chceš si mě vyzkoušet? No prosím, však se ještě uvidí, kdo s koho...* Ze všeho nejmíň se mi chtělo se zouvat, proto jsem si začal rychle rozvazovat tkaničky, abych si to náhodou nerozmyslel. Vzpomínám si, že mě zachvátila jakási divoká vášeň, ze samého napětí a pocitu nebezpečí mi duše málem vyskočila z krku. *Však se ti podíváme na zoubek, ty šahíde na cestě Alláhově! Ještě si povíme, koho tady poslali. Kdo je u tebe poslaný?! Jen se pomodli, holomku, pomodli se, co hrdlo ráčí!*

Malinkou tmavou komůrku osvětlovala jen čoudící lampička a jazyky plamínek, které čas od času vyskakovaly z rozpálené pece.

Nábytek tu opravdu nebyl a celá podlaha byla pokryta koberci. V koutě byla hromada polštářů, jak je na východě zvykem. Usadil jsem se na polštářích. Adžarec a jeho Kistinci vešli dovnitř, kde najednou začalo být velmi těсно. Adžarec si stoupl úplně dopředu.

V ten moment jsem pochopil, že mám cestu k východu úplně odříznutou. Vrhnu jsem pohled směrem k oknu. Na dvoře byli vidět mí lidé, ale okna byla zvenčí zabezpečena mříží tlustou jako paže.

Adžarec vytáhnul kinžál z pochvy a položil jej před sebe. Matný kov se zablýsknul ve světle lampičky a zase pohasl. Nikdy předtím ani potom jsem neviděl, aby se muslimové modlili

s kinžálem. Začal jsem ztrácet hlavu. Přidřepl jsem si a jako pružina jsem byl připravený vystřelit směrem k východu. Samozřejmě, že bych to nestihnul, ale zkusit bych to přeci musel! Moji lidé by hned naskákali dovnitř a spustila by se střelba, dlouhá a pořádná. Nejhorší na tom všem by však bylo umřít v ponožkách, bez bot. Za nic na světě jsem nechtěl umírat bez bot. Pamatuji si, že jsem měl svaly na nohách tak napnuté a zkřečované, že jsem potom kulhal ještě dva tři dny, i když už jsem byl dávno v Tbilisi. Zatímco já jsem myslel na nejhorší, Alláhova vojska začala svědomitě plnit svou povinnou denní modlitbu. Mudžáhedíni s fezy na hlavách zkřížili ruce na hrudi a začali šeptavě drmolit. Jeden Kistinec, který stál vzadu vpravo, zavřel oči a mezi dvěma prsty odpočítával na čotkách jednotlivé súry Koránu. Vepředu jeden Gruzínek příškrčeně zavyl: *Allah illa la Allahu a Muhammad as Rasul!!! Allahu akbar! Allahu akbar! Allahu akbar! Allahu akbar!* Modlitba se podobala pláči. Jako by tu všichni nahlas někoho oplakávali. Sehnuli se. Potom všichni naráz padli k zemi a dál šeptali arabskou modlitbu. Modlili se. Modlili se z celého srdce. Oknem jsem slyšel hlasy našich. *Sám rohatej mi to našeptal, abych se vyzul*, honilo se mi hlavou. Ještě že je tma a nikdo nevidí, že jsem blbý jako stěna.

A bylo po všem. Po modlitbě vyšli ven a já jsem se vrhnul ke svým botám. Když jsem si je zavázal, nepředstavitelně se mi ulevilo. Cítil jsem, že teď můžu úplně v klidu umřít, i žít. Napětí najednou zmizelo a zachvátil mě takový pocit svobody, jaký člověk cítí jen tehdy, když se dostane z velkého nebezpečí.

Ještě pořád to mohlo skončit jakkoli, ale já už jsem se cítil ve formě. Nic na světě nemůže neutralizovat strach tak spolehlivě a dobře jako ještě větší strach, který člověk právě prožil. Ale to nic...

Po modlitbě jsme nějakou dobu besedovali. Vedle něho stáli jeho Čečenci, vedle mě mí lidé. Bylo po půlnoci. Nebe nad našimi hlavami bylo pokryté pankisskými hvězdami a bylo v očekávání nadcházejícího jitra. Srpek měsíce visel na nebi, jako by ho tam pohodila něčí ruka. Kdesi nad námi, mezi hvězdami, pableskoval rudý čtvereček ruského výzvědného sputniku, a my – dva Gruzínci, jsme tu stáli obklopeni Kistinci, a nemohli jsme se dohodnout. On byl muslim, já křesťan. Mě zajímaly detaily čečenské války a boje s Ruskem, Bamutské obléhání a Ingušský vpád.

On se mnou mluvil o islámu a Alláhovi. Nutno přiznat, že toho věděl opravdu hodně, mnohé si pamatoval nazpaměť, a když bylo potřeba, citoval Starý Zákon, Nový Zákon nebo Korán.

Po každém argumentu, který uvedl, kývali jeho následovníci uznale hlavami. Moji přátelé na tom nebyli zdaleka tak dobře. Zjevně jsem prohrával. Argumentoval skvěle, já jsem neměl ani polovinu jeho znalostí z teologie. Útoky jsem odrážel obecnými výroky, plácal jsem páté přes deváté, tím spíš, že v té době a v té situaci jsem naprosto netoužil

po tom, dobrat se nějaké pravdy, dobrat se pravé víry, najít to správné národní hnutí a jeho podstatu. „Jediné, za co stojí bojovat, je Bůh. Co chceš od Rusů? Všichni jsme potomci Adama a jeden druhému jsme bratry. Kromě války ve jménu Božím jsou všechny války vyvolány jen lidskou hrdostí a domýšlivostí. To je však přímá cesta do pekla. Gruzínsky i po jejich, tedy po kistsky, se to řekne úplně stejně: *džodžocheti a džuodžochet!* Je to strašné místo... Já nejsem Gruzín o nic méně než ti ostatní. A svoji zemi nemiluji o nic méně než jakýkoli jiný Gruzín. Jako dítě jsem hodně četl a věřil jsem, že my, Gruzínci, jsme nejlepší, nejsilnější. Ale ukázalo se, že to není pravda. Potkal jsem v životě hodně hloupých Gruzínců, nejednou jsem se tu setkal se zbabělostí a podlostí. Až mi z toho bylo k pláči a vzteku. Nevěděl jsem, jak dál, klesal jsem na mysli. A zase jsem se ponořil do knih. Číst jsem miloval už od dětství, ale teď jsem se ponořil do svatých knih. Nejdřív jsem přečetl slova Ježíše Krista, dej mu Alláh věčnou slávu! Pozvedlo mě to na duši, všechno je to v tom Evangelii tak pěkně napsané. Ale potom jsem uviděl, že křesťané ta přikázání vůbec neplní. Neexistují dobří křesťané! Kážou vodu, a pijí víno – lžou bez přestání. Zase jsem viděl samé zlo. A potom jsem si přečetl slova Mohamedova, dej mu Alláh věčnou slávu! Přečetl jsem si Korán a přijal jsem islám. Poturčil jsem se, jak se o mě říkalo. I teď to občas slyším, prý jsem adžarský Turek. Ale já se na ně nezlobím, vždyť oni nevědí, co mluví. Když mám čas, snažím se jim to vysvětlit, že nejsem Turek, ale adžarský Gruzín a muslim. Nemálo odsudků jsem si vyslechl, ale jedno ti řeknu – ten křížek bys na krku nosit neměl. Stejně jako spoustu dalších Gruzínců, i když o všech se to říct nedá. Vždyť vy v ten kříž vůbec nevěříte, ani v Ježíše Krista, dej mu Alláh věčnou slávu! Vždyť jeho přikázání neplníte, žijete jako bezbožníci.

Přikázání Ježíše Krista plníme spíše my, muslimové, to my jsme následovníci Kristovi, ne vy. My s obrovskou láskou chráníme to, co on předpověděl. Dokonce apoštolové Kristovi velice chybovali, měnili smysl Ježíšových slov. Islám zachovává jeho odkaz mnohem lépe, a vy nás za to budete nazývat Turky?“ „A to, že právě ti tvoji muslimové neměli po celou dobu existence Gruzie na práci nic jiného, než že ji napadali a nechávali za sebou jen spálený popel, to ti nevadí? To kvůli muslimskému útlaku se Gruzie musela obrátit na Rusko s prosbou o pomoc! I když Rusové se nakonec ukázali ještě horší, a doposud se nám nepodařilo se jich zbavit!“

„To proto, že to také byli bezbožníci. Tihle muslimové také porušovali a překračovali zákon boží. V Koránu je to přesně napsané: nejen, že nesmíš nikoho silou obracet na muslimskou víru nebo zabírat půdu a blaha všelijaká. Dokonce se nesmíš na cizí půdu ani křivým pohledem podívat. Jinak tě nečeká než peklo a strašlivý hněv Allahův... Tak řekl Mohamed, dej mu Alláh věčnou slávu! Tohle nám přikazuje zákon i víra. Kolik však po zemi chodilo a stále ještě chodí špatných muslimů, to je věc jiná. Však je za to také

Bůh již potrestal – za hříchy teď platí celé Turecko a Írán. Bůh na ně za trest poslal Rusy a Američany. A Turci? Z těch se vůbec stali naprostí bezbožníci...”

„V Čechách pomáháš svým spolubratrům muslimům, ale do Abcházie jsi bojovat nešel; proč? Copak Gruzínci nejsou tvoji bratři? Proč jsi nebojoval na naší straně?“

„Protože to bylo zbytečná, bezbožná válka, bojovali v ní hloupí lidé, kteří se stříleli navzájem do zátylku.“

„Eeee, vůbec to takhle nebylo, naprosto ne. Z těch tvých řečí by jeden dostal pocit, že je to všechno hrozně jednoduché.“

„Na tomhle světě nic není jednoduché. Tím méně válka.“

„A kdyby válka začala znovu, pomůžeš?“ „Všechno leží v rukou Božích, bez víry v boji nevítež. Pokud mě muslimové poprosí, copak bych jim mohl odepřít pomoc? Ale řeknu ti jedno – bojovat se musí pro slávu Boží, jinak je vše ztraceno a nečeká tě než porážka, hanba a neštěstí. Řeknu ti to upřímně: chodíš po příliš tenkém ledě, a to není dobrý nápad. Chodíš po světě bez víry, a proto tě taky čeká smrt bezbožníka. A to je to nejhorší, co tě může potkat, protože v takovém případě tě čeká peklo, strašné to místo, kde jediný den trvá padesát tisíc let...”

Co už. Jak se zdá, svět je opravdu pořád stejný, nic se nemění. Dokonce ani čas. Stáli o půlnoci dva Gruzínci kdesi v Duisi, kolem nich zrzaví Čečenci, stáli a přeli se, a jeden z nás prostě nemohl mít pravdu.

Vyšli jsme do dvora. Všude kolem černočerná tma. Adžarec stál u branky, přišel nás vyprovodit. Šli jsme dolů podél plotu. Eela už nešel v čele výpravy, byli jsme pomíchaní. Všichni byli strašně unaveni. A najednou, ani nevím, co mě to popadlo, jsem se otočil. Otočil jsem se tím směrem, kde se ve tmě rýsovala mužská postava.

„Hej, a co když mě opravdu poslali? Dobře jsem to zahrál, co?“

Pořád ještě nechápu, jaký čert mi to nakukal.

Už se mi to i stěží vybavuje. Nejspíš to bylo opožděná reakce na strach, který jsem zakoušel v komůrce osvětlené blikotáním lampiček. Vždyť moc dobře vím, jak rád se mstím. Nevím. Všichni ztuhli. Nic se nedělo. Žádné reakce jsem se nedočkal. V té tmě ani nebylo možné ji uvidět. I on stál u branky nehnutě.

„Dělám si legraci, nikdo mě neposílá. Jsem čistý jako slovo boží, neboj se!“

„Nebojím se nikoho, kromě Alláha,“ přišla temnotou Adžarecova odpověď. „Máš v Adžarii někoho známého?“

„Nemám, ale kdybys cokoli potřeboval, čím můžu, pomůžu.“

„Pokud budu něco potřebovat, Bůh mi pomůže.“

„Bůh z nebe na zem nesestoupí. Pomůže člověku rukama jiného člověka.“

Zmlknul. Stáli jsme ve tmě a navzájem jsme se neviděli. On ještě chvíli mlčky stál, nic však už neřekl. Přece jen mi nevěřil. V takové situaci je těžké věřit komukoli.

„Co jsem to za člověka. Ani jsem vás nepohostil.“

„V těchto končinách opojná Izabella neroste a čaj já nepiju.“

Adžarec se hlasitě, srdečně rozchechtal.

Zašel zpět do dvora a zavřel za sebou branku. Z konírny bylo slyšet tiché ržání jeho bílého koně. Vzpomínám si, že jsem kráčet po cestě a najednou jsem k tomu člověku pocítil obrovskou lítost. Proč, to netuším. Moje nebo jakákoli jiná lítost mu k ničemu nebyla, přesto jsem ho však litoval. Litoval jsem ho jako vlastního bratra, jako rodnou krev, kterou člověk zanechává v daleké cizině. Asi proto, že jemu, stejně jako nám, křesťanským Gruzíncům, nehrozil oheň pekelný, kde jeden den trvá padesát tisíc let.

Od té doby uplynulo devět let. Nevím, kde je Adžarec teď. Je vůbec naživu? Byl jen o tři roky starší než já.

Určitě se ještě někdy setkáme. A potom se konečně dobereme toho, kdo že z nás dvou měl pravdu té březnové noci dvoutisícího prvního roku, pod duiským nebem pokrytým hvězdami, na kterém pableskoval rudý čtvereček ruského výzvědného sputniku a čísi rukou pohozený bílý srpek luny.

Ale až do té doby budeme všichni žít v naprosté nevědomosti.